

กระบวนการวิจัยสร้างเด็ก..สอนคนทำงาน

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขาม จังหวัดสุพรรณบุรี

อบต.หนองขาม

พร้อมจะขับเคลื่อนผ่านพื้นที่ต่าง ๆ
เพื่อพัฒนาให้เยาวชนของเราเป็น
เยาวชนที่ดีของชุมชนหนองขามใน
อนาคต

“เรามองว่าเด็กเป็นทรัพยากรที่สำคัญของตำบลเรา ผู้ปกครองส่วนหนึ่งสะท้อนว่าการพัฒนาเด็กจะได้ผลมากกว่า หากทำให้เขาได้ซึมซับตั้งแต่ยังเล็ก อนาคตของตำบลน่าจะดีกว่าเดิมที่เป็นอยู่” เป็นเหตุผลสั้น ๆ ของทีมงานนักวิจัยของตำบลหนองขามที่เลือกพัฒนาตัวเยาวชนมากกว่าการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขาม อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี เข้าร่วมหลักสูตรนักถักทอชุมชน เพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน และครอบครัว ภายใต้โครงการพัฒนาเยาวชนในชุมชนท้องถิ่น (4 ภาค) มาตั้งแต่ระยะที่ 1 เพราะเห็นว่า หลักสูตรนักถักทอชุมชนเป็น “เครื่องมือ” สำคัญในการพัฒนาเด็กเยาวชนหนองขาม แต่กว่าจะรู้เช่นนี้ ทีมนักถักทอชุมชนทุกคนต้องผ่านประสบการณ์มาไม่น้อย

“หลังจากจบหลักสูตรในปีที่ 1 เห็นเลยว่า ตอนนั้นเรามุ่งพัฒนาแกนนำเฉพาะเด็กโต ปัญหาที่ตามมาคือเด็กเหล่านั้นต่างออกไปเรียนนอกพื้นที่ ส่งผลให้โครงการที่เราทำไว้เกิดช่องว่าง บทเรียนจากปีแรกทำให้เราเรียนรู้เรื่องการสร้างเด็ก ทำให้เราต้องกลับมาทบทวนใหม่ว่า เราควรจะสร้างตั้งแต่เล็ก ๆ จะดีกว่า แล้วค่อย ๆ สร้างเป็นรุ่น ๆ ไป พอรุ่นนี้โตเราจะได้น้องแถว 1 แถว 2 ที่พร้อมจะเป็นแกนนำเด็กในรุ่นต่อไป” เอกซ์-ธนิษฐ พิมพพันธ์ อดีตหัวหน้าสำนักงานปลัด อบต.หนองขาม ที่เข้าร่วมหลักสูตรนักถักทอชุมชนมาตั้งแต่แรก เล่าประสบการณ์การทำงานด้านเด็กและเยาวชนให้ฟัง

การเข้าร่วมหลักสูตรนักถักทอชุมชนทั้ง 2 ระยะ นอกจากจะทำให้ทีมงานได้วิธีคิดวิธีทำงานเรื่องการพัฒนาเด็กและเยาวชนแบบใหม่แล้ว กระบวนการอบรมยังเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ อบต.หนองขามไปโดยสิ้นเชิง จากเดิมที่ต่างคนต่างทำงานในหน้าที่ของตนเองก็เปลี่ยนไป คือ หากเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนทุกคนที่เกี่ยวข้องจะต้องมาพูดคุยกันและร่วมมือกันทำงาน โดยไม่มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย หรือหากคนไหนที่มีงานประจำที่เกี่ยวข้องกับเด็กเยาวชนก็ต้องทำให้เนียนเป็นเนื้อเดียวกัน เพื่อให้ได้งานที่ดียิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ผลลัพธ์ของการเข้าร่วมทั้ง 2 ระยะจะดี แต่ทีมก็ยังเห็นช่องว่างช่องโหว่ที่ทำให้กระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนไปได้ไม่สุดทาง เพราะขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน

เช็ต “กลไก” ขับเคลื่อนงานพัฒนาเด็กหนองขาม

ปี พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นการทำงานในระยะที่ 3 ของหลักสูตรนักถักทอชุมชน ที่เป็นการทำงานวิจัยเพื่อปิดช่องว่างดังกล่าว ทีมนักถักทอชุมชนจึงตั้งทีมวิจัยที่ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ อบต. ผู้นำชุมชน และคนในชุมชน เพื่อเป็น “กลไกขับเคลื่อนงานพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลหนองขาม” ด้วยการทำโครงการกลไกการจัดการและการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลหนองขาม อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี ที่ดำเนินการโดยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) และมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคราไทยพานิชย์ จำกัด (มหาชน) เพราะเห็นปัญหาเด็กและเยาวชนใหม่ ๆ เกิดขึ้นในตำบลหนองขาม เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกอ้อย ปลูกข้าว และมันสำปะหลัง วัลย์รุ่นหนุ่มสาวบางส่วนเริ่มออกไปทำงานนอกพื้นที่ ปล่อยให้ลูกหลานให้อยู่กับปู่ย่าตายาย สถานการณ์เด็กและเยาวชนในตำบลหนองขามที่น่าเป็นห่วงตอนนี้ไม่ใช่

เรื่องยาเสพติด เด็กแว้น การท้องก่อนวัยอันควรเหมือนที่ผ่านมา แต่กลับเป็นเรื่องของสื่อโซเชียลที่เข้ามาบีบคั้นกับเด็กในชุมชนแทน เมื่อเด็กติดเกมส่งผลให้ไม่ทำงาน ก้าวร้าว เสียการเรียน ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในการช่วยเหลือครอบครัวเริ่มลดน้อยลง ด้วยสถานการณ์ดังกล่าวทำให้ อบต.หนองขาม มองว่าเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ควรได้รับการแก้ไข

อ้อย-ชลธิชา พุทธโกศา นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการ เล่าที่มาของการเข้าร่วมหลักสูตรนักถักทอว่า เดิมเธอและทีมงานไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับงานวิจัยเลย ไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง แต่เพราะมีจุดมุ่งหมายหนึ่งที่ตรงกัน ที่เป็นสาเหตุให้ทีมงานเลือกที่จะเข้าร่วมโครงการด้วยนั่นคือ การพัฒนาเด็กและเยาวชน

อ้อย เล่าต่อว่า ตอนนั้นพี่เอ็กซ์-ธนิษฐ พิมพพันธ์ อดีต

หัวหน้าสำนักปลัด ที่เคยเข้าร่วมหลักสูตรนักถักทอชุมชนฯ อยากทำโครงการนี้ต่อ เธอและทีมงานทำงานเป็นผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อหัวหน้าทำ พวกเธอก็ต้องทำตาม แต่ยอมรับว่าตอนนั้นตามแบบยังไม่เข้าใจ จนมีโอกาสเข้าร่วมเวทีเครือข่าย โดยทีมโค้ชจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ที่เข้ามาช่วยคลายความกังวลของพวกเธอเกี่ยวกับกระบวนการวิจัยชุมชน

“ตอนแรกยอมรับว่าเราเครียดมาก นึกภาพคำว่างานวิจัยจะต้องเป็นเหมือนการทำงานวิชาการ เป็นเล่ม ๆ ยิ่งคิดยิ่งปวดหัว แต่พอได้เข้าไปเรียนรู้จากทีมวิทยากรแล้ว ทำให้เราเข้าใจงานวิชาการในรูปแบบใหม่ ซึ่งงานวิจัยสำหรับโครงการนี้คือ การทำตามความต้องการของเด็ก และให้เราไปมีส่วนร่วมคือการเป็นพี่เลี้ยง ทีมโค้ชเข้ามาสอนเทคนิคในการเข้าชุมชน การวางแผนการทำงาน ทำให้เราเริ่มเข้าใจแล้วว่า ไม่ใช่งานวิจัยที่ต้องทำเอกสารเยอะ แต่เป็นการทำงานที่ต้องการให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมและลงมือทำ โดยพวกเรามีหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง พอเราได้เข้าอบรม ได้ชุดความรู้ทางความคิดในหลาย ๆ เวทีทำให้เราเริ่มเข้าใจมากขึ้น จนมีโครงการที่เกิดขึ้นในทุกวันนี้” อ้อยเล่าถึงข้อกังวลใจในช่วงแรก

เน้นใจอาสา...พัฒนาบ้านเกิด

อ้อย เล่าย้อนให้ฟังว่า เพราะต้องอาศัยแนวร่วมในการทำงานจึงใช้วิธีเลือกคนที่พร้อม มีใจ หรือใครว่าง ก็อาศัยความสนิทส่วนตัวชวนมาช่วยกันทำงาน เห็นใครดูเข้าท่าเข้าทีก็จะชักชวนให้เข้าร่วมทีมด้วย จนเกิดเป็นทีมงานที่ประกอบด้วย ต้อม-ธงชัย จันมะณี นักพัฒนาชุมชน, นก-นงทิพย์ เกื้อนเฉย ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, ธัญญาภรณ์ แดงทอง, อ้อย-ณัฐภาณุ ทองเลิศพร้อม กองการศึกษา และ จินดา แซ่มประสพ รองนายก อบต. เป็นทีมงานนักวิจัยของ อบต.หนองขาม ผสมรวมกับทีมวิจัยในชุมชนอีก 5 พื้นที่ คือ หมู่ 1 หมู่ 3 หมู่ 6 หมู่ 7 หมู่ 4 และ หมู่ 11

ทีมงานยอมรับว่า ในระยะแรกที่ต้องเฟ้นหาสมาชิกเพื่อเข้าร่วมโครงการตอนนั้นคิดแค่ว่าคัดเฉพาะคนที่มีบทบาทหรือหน้าที่ที่สอดคล้องกับงานด้านนี้เพื่อความสะดวกในการทำงาน จนทำงานร่วมกันได้สักระยะพบว่าคนที่มิจิตอาสาเป็นพี่เลี้ยงจริง ๆ เริ่มมีเข้ามาเยอะ จากครั้งแรกอาศัยดึงคนที่เกี่ยวข้องในเนื้องานและคนใกล้ชิด แต่เมื่อทำงานจริง ทีมเริ่มขยายวงมากขึ้น มีแกนนำของแต่ละหมู่บ้านเข้ามาเต็ม แต่ทุกคนก็จะเดินกันคนละอย่าง เช่น ครูคนเดิมดึงเข้ามาเพราะเป็นครูในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แต่เมื่อทำงานได้ระยะหนึ่งพบว่าครูนั้นมีอิทธิพลกับเยาวชนและได้รับความไว้วางใจจากผู้ปกครองของเด็กในชุมชนเป็นอย่างมาก

หลังจัดทัพจัดทีมลงตัวก็เริ่มเรียนรู้กระบวนการวิจัยจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม เข้ามาให้ความรู้เรื่องกระบวนการการเป็นพี่เลี้ยงที่ไม่ใช่แค่คอยบริหารจัดการโครงการเท่านั้น ทำให้ทีมงานเริ่มรู้และเข้าใจการทำงานวิจัยมากขึ้น เช่น บทบาทหน้าที่ของนักวิจัยคืออะไร จากแต่ก่อนคิดว่านักวิจัยคือคนทำโครงการที่ต้องคิดกิจกรรมไว้หมดแล้วว่า จะทำโครงการอะไร มีใครเข้าร่วมบ้าง จำนวนกี่คน กิจกรรมเป็นแบบไหน จัดหาวิทยากรมาอบรมให้ความรู้ แต่เมื่อได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยจากทีมวิทยากร ทำให้เรียนรู้ว่า “ไม่ใช่แค่ใครคนใดคนหนึ่งที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการทำงาน แต่ต้องมองว่าสมาชิกแต่ละคนมีพรสวรรค์ด้านไหนบ้าง และแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความสามารถของเขา **และที่สำคัญคือต้องยึดเด็กเป็นแกนหลัก ไม่ใช่ยึดความคิดจากเราเป็นหลักและให้เด็กทำ**”

ทำในสิ่งที่รัก...รักในสิ่งที่ทำ

จินดา กล่าวว่า ตอนที่คิดโจทย์โครงการงานกลไกการจัดการและการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลหนองขาม อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี คิดถึงแต่ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนในตำบลหนองขาม เช่น เด็กติดเกม เด็กแว้น ไม่เรียนหนังสือ ท้องก่อนวัย

“ตอนแรกเรามองว่าเด็กเป็นปัญหา หลังผ่านกระบวนการงานวิจัยมาได้สักระยะ เริ่มมองว่าปัญหาไม่ได้มาจากเด็กโดยตรง บางเรื่องเกิดจากครอบครัว เช่น งานบ้านบางอย่างที่เด็กไม่ทำ เพราะพ่อแม่กลัวลูกเหนื่อยเลยไม่ให้ทำ ซึ่งก็เกิดจากผู้ใหญ่ที่ปิดกั้นการเรียนรู้ เมื่อรับรู้ถึงเหตุผลหลักของการเกิดปัญหาทำให้ทีมงานเริ่มมองรอบด้านมากขึ้นที่ไม่ใช่แค่เรื่องของปัญหาที่เกิดขึ้นเท่านั้น”

หลังจากเข้าใจความหมายของกระบวนการวิจัยมากขึ้น ทีมงานจึงกลับมานั่งคุยกันภายในทีมเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเยาวชนร่วมกัน และค้นพบจุดเด่นของทีมงานวิจัยว่า เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนที่รู้บริบทของชุมชนตัวเองในระดับหนึ่ง จึงเริ่มเปลี่ยนมุมมองใหม่ มองหาความต้องการจากชุมชน ทั้งจากผู้ปกครอง คนในชุมชน ถึงความคาดหวังที่มีต่อเด็กในชุมชน อีกทั้งยังเลือกลงพื้นที่เพื่อมองหาทุนดี ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละหมู่บ้านเพื่อนำมาเป็นตัวเลือกในการทำโครงการวิจัย

ต่อมา อาสาเล่าข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ให้ฟังว่า ทีมงานชวนผู้นำชุมชนทั้ง 11 หมู่บ้านมาประชุมทำความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานวิจัย ที่จะเกิดขึ้นในตำบล รวมทั้งชี้แจงรายละเอียดของการทำงานวิจัย โดยอาศัยให้ผู้นำชุมชนช่วยประชาสัมพันธ์เชิญชวนคนเข้ามาร่วมประชุมด้วย เป็นการเปิดดวงพุดคุยร่วมกันทั้งหมดและถามความสมัครใจ

ของแต่ละพื้นที่ ใช้ฐานข้อมูลจากการทำประชาคมหมู่บ้านประกอบการตัดสินใจ เพราะการทำประชาคมทำให้เรารู้ว่าหมู่ไหนให้ความร่วมมือดี จนเหลือ 6 พื้นที่หลัก คือ หมู่ 1 บ้านคัตทุต หมู่ 3 บ้านทะเลเพลาะ หมู่ 6 บ้านตรอกสะเดา หมู่ 7 บ้านห้วยน้ำจันทร์ หมู่ 4 บ้านหนองกระทิง และ หมู่ 11 บ้านห้วยน้ำจันทร์ใต้

“ในการประชุมวันนั้นเราถามความเป็นมาของชุมชนแต่ละหมู่ ถามความต้องการของคนในชุมชนว่าต้องการอะไร ประกอบอาชีพอะไร รายได้เท่าไร โดยใช้เครื่องมือจากที่ได้อบรมมาคือ ไลน์ประวัติศาสตร์ แผนที่ชุมชน มีผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน และเยาวชนเข้าร่วมด้วย”

อู๋ เสริมต่อว่า การพูดคุยในวันนั้น ทำให้ทีมเห็นข้อมูลของดีของแต่ละหมู่บ้าน เห็นแกนนำ เห็นปราชญ์ชาวบ้าน และเริ่มเห็นเด็กในชุมชนกลุ่มที่ไม่เคยมาทำกิจกรรมเลย

“ยอมรับว่าก่อนหน้านี้เรารู้ข้อมูลก็จริง แต่รู้เพียงผิวเผิน รู้เฉพาะคนที่สนิทด้วยเท่านั้น เดิมการทำโครงการของเราเป็นการใช้เด็กในพื้นที่ในโรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเป็นหลัก แต่พอมาเริ่มทำวิจัยเราได้เด็กกลุ่มใหม่เพิ่มขึ้นที่เขาพร้อมจะร่วมกิจกรรมกับเราอย่างเต็มที่และเต็มใจ”

เมื่อเห็นข้อมูล เห็นคน การชักชวนเข้ามาเป็นทีมวิจัยจะใช้วิธี **“ชวนคนรู้จัก”** โดยเลือกจากคนใกล้ตัวก่อน ทีมใน อบต. รู้จักใครบ้างในชุมชน ก็ไปชวน ไปเชิญมา ส่วนเด็กจากเดิมที่เคยดึงเด็กจากในโรงเรียน ก็ปรับแผนใหม่อาศัยชวนคนใกล้ตัว ลูกหลานของเจ้าหน้าที่ พอได้เรียนรู้และเข้าใจกระบวนการทำวิจัยมากขึ้น ทำให้ทีมงานเริ่มเข้าใจว่า **“การทำงานถ้ามาจากความคิดของเด็ก เป็นเรื่องที่เขาอยากทำ เขาจะทำได้ดี โดยที่เราไม่ต้องบังคับให้เขาทำ”** เมื่อเขาใจแนวคิด ทีมงานจึงเริ่มเปิดโอกาสให้เยาวชนได้คิดโครงการเอง คิดจากสิ่งที่เขาอยากทำ โดยเริ่มถามพ่อแม่ของเด็กแต่ละพื้นที่ว่าต้องการอะไร อยากให้เด็กทำอะไร

ต่อมา บอกว่า ถือเป็นข้อดีของ อบต.หนองขาม ที่มีเจ้าหน้าที่อยู่ครบทุกหมู่บ้าน และทุกคนเป็นคนในชุมชนทั้งสิ้น ทำให้ทีมงานเกิดแนวคิดที่จะดึงลูกหลานและคนสนิทของตัวเองมาเข้าร่วมกิจกรรมก่อน เมื่อแกนนำแถว 1 เข้มแข็งและติดใจกระบวนการทำงานแล้ว จึงสร้างเครือข่ายใช้วิธีปากต่อปาก ให้ลูกหลานไปเล่ากิจกรรมให้เพื่อน ๆ ฟัง และชวนเพื่อนเข้ามาร่วมกิจกรรมภายหลัง

ทีมงาน บอกว่า หากออกแบบกิจกรรมให้น่าสนใจ สนุกสนาน เมื่อเด็ก ๆ เห็นเขาจะเข้ามาร่วมกิจกรรมกับ อบต.เอง

ครูนก ที่อาศัยอยู่ในหมู่ 7 ยกตัวอย่างการชักชวนเยาวชนในชุมชนให้ฟังว่า เด็กในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นเด็กของสภาเด็กฯ อยู่แล้ว อย่าง**โชกุน- เด็กชายธาวิน อภิรมณ์ และน้องบรีส - เด็กหญิงสัณห์สินี สายริรักษ์** จะมาทำกิจกรรมตลอด เลยกลายเป็นลูกหลานที่มีความสนิทสนมกัน จนเด็ก ๆ จะถามว่าเมื่อไหร่จะให้ไปอีก เมื่อไหร่จะมีกิจกรรมอีก เราเลยดึงเด็ก 2 คนนี้มาทำกิจกรรมแล้วให้เขาชักชวนเพื่อนที่เขาสนิทมาร่วมกิจกรรมด้วย ให้เขาเป็นคนไปบอกต่อถึงกิจกรรมที่เขาเคยทำเลยได้กลุ่มเยาวชนจากหมู่ 7 มาทำงานด้วย”

ส่วนเด็กหมู่ 5 และ หมู่ 8 ซึ่งเป็นเด็กโรงเรียนหนองขามและหนองหาน เยาวชนกลุ่มนี้ก็เริ่มดึงเพื่อน ๆ เข้ามา เพราะหลังอบรมเสร็จเด็ก ๆ จะกลับไปทำที่บ้าน คนก็เริ่มเห็นก็เริ่มเข้ามา ถ้าเป็นเมื่อก่อนพอรู้ว่ามีการบรรยายเด็กจะไม่มา แต่พอแบบแบบนี้ มีกระบวนการแบบนี้ เขาได้ลงมือทำเอง คิดเอง เขาเลยสนุก ก็จะไปชวนคนอื่นมาด้วย

หลังประชุมชี้แจงสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชน เพ้นหากกลุ่มเยาวชน และร่วมกันออกแบบกระบวนการเพื่อหาของดีในตำบล ผ่านเครื่องมือที่ได้เรียนรู้จากทีมวิทยากรแล้ว จึงได้ข้อสรุปของดีแต่ละหมู่บ้าน และมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ อบต. ที่อยู่ในพื้นที่นั้น ๆ เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ของตัวเอง โดยโครงการที่เด็กเลือกทำมีดังนี้

หมู่ 1 โครงการมาลัยร้อยรัก มีพี่ผา-ธัญญาภรณ์ แดงทอง ผู้ดูแลเด็ก เป็นผู้รับผิดชอบ

หมู่ 3 โครงการประวัติศาสตร์ชุมชน รองจินดาเป็นคนดูแล

หมู่ 6 โครงการสร้างฝายมีชีวิต มีด้อมเป็นคนดูแลพื้นที่นี้

หมู่ 7 โครงการทำนา ครูนกเป็นผู้รับผิดชอบ

หมู่ 4 และ 11 โครงการประวัติศาสตร์ไทยทรงดำ อยู่ในพื้นที่ของอ้อยและพื้ออัน-ณัฐกาญจน์ ของเลิศพร้อม

มาลัยร้อยรักถักทอสายใยในชุมชน

เนื่องจากในหมู่บ้านส่วนใหญ่นิยมปลูกต้นมะลิ จนเด็ก ๆ เห็นเป็นเรื่องชินตา คนทั้งชุมชนทั้งปลูกและร้อยมาลัยขาย จนหมู่บ้านนี้กลายเป็นแลนด์มาร์คเลยว่า ถ้าขับรถเข้ามาในหมู่บ้านนี้สองข้างทางจะเห็นร้านขายพวงมาลัยเรียงตัวเป็นทิวแถว เด็ก ๆ กลัวว่าอาชีพปลูกมะลิและร้อยมะลิจะหายไปจากชุมชน จึงคิดทำโครงการมาร้อยรักขึ้น โดยมีสมาชิกในกลุ่มประมาณ 17 คน โดยมีเป้าหมายเพื่อต้องการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและเยาวชน

หลังจากกลับจากเวทีพัฒนาจิตวิทยาวัยเยาวชนกลับมาประชุมวางแผนการทำงาน เล่าข้อมูลที่ได้จากการเข้าร่วมเวทีให้กับน้อง ๆ เพื่อน ๆ ที่ไม่ได้ไปร่วมกิจกรรมฟัง มีสมาชิกเข้าร่วมประมาณ 17 คน โดยมีผู้ใหญ่บ้านและผู้ปกครองร่วมฟังทางอินเทอร์เน็ต เรียนรู้ร่วมกับปราชญ์ในหมู่บ้าน

กระบวนการเรียนรู้เรื่องมะลิ เริ่มต้นจากพี่ผาซื้อต้นมะลิมา 250 ต้นให้เด็ก ๆ ไปปลูกที่บ้านคนละ 10 ต้น และปลูกในแปลงรวมประมาณ 150 ต้น เพื่อเป็นพื้นที่ให้เด็ก ๆ ได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน ระหว่างที่มาดูแลจะมีกิจกรรมย่อย อาทิ สังเกตวิธีการดูแลรักษา เช่น ถ้าวรดน้ำแบบไหนจะทำให้ต้นมะลิตาย เป็นต้น ซึ่งระหว่างที่ต้องดูแลต้นมะลิ บางครั้งพี่เลี้ยงไม่ค่อยมีเวลาลงไปทำกิจกรรมกับน้อง ๆ ก็จะมีคนในชุมชนและผู้ปกครองเข้ามาช่วยดูแล หรือช่วยลูกทำ เช่น กิจกรรมถอนหญ้า หรือบางครั้งก็เอาน้ำขนม มาให้ลูกหลานกิน เพราะส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวเดียวกัน เป็นลูกเป็นหลานกันอยู่แล้ว หลังดูแลต้นมะลิเสร็จ บางคนก็มาเล่นกีฬา

ระหว่างที่รอการเจริญเติบโตของต้นมะลิ พี่ผาจะพาเด็ก ๆ ไปเรียนรู้การร้อยมะลิกับปราชญ์ในหมู่บ้าน แต่จะติดตรงที่ว่าเราไม่สามารถพาเด็กไปได้หลายๆ คน ไม่สามารถพาไปได้ในหลาย ๆ ครั้งเพราะเรื่องของต้นทุนดอกมะลิที่ค่อนข้างราคาแพง เพราะส่วนใหญ่ร้อยแล้วไม่สามารถขายได้เนื่องจากทำมะลิซ้ำจึงพาน้องไปเรียนร้อยมาลัยได้เพียง 3 ครั้งเท่านั้น และเลือกแต่เด็กโตไปก่อน

ประไพ เมฆเคลื่อน ปราชญ์ผู้รู้ บอกว่า ตอนเรียนเด็ก ๆ ก็ตื่นตื่นร้อยผิดบ้าง ถูกบ้าง โดยผู้รู้เขามาสอนให้ฟรี วัตถุประสงค์ที่มาสอนก็มาทำให้เอง เพราะเขาปลื้มใจและเห็นเด็ก ๆ มาทำกิจกรรมแบบนี้เลยสนับสนุน

เพราะไม่คิดว่าจะมีเด็กคิดทำโครงการแบบนี้ขึ้นมา (ส่วนหนึ่งเป็นที่มาที่ทำให้คิดว่าควรมาปลูกมะลิเป็นของตัวเอง ก่อนดีกว่าเพื่อจะได้มีวัตถุดิบเป็นของตัวเอง เวลาที่ทำเสีย ร้อยเสียก็เป็นของเราเองปลูกเอง)

หลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้งพี่ผาจะพาน้องๆ ถอดบทเรียน ถามสิ่งที่เขาได้เรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม โดยพื้นที่ที่ปลูกเป็นของผู้ปกครองของน้องเรวดี แต่งทอง เพราะอยากให้ลูกมีความรู้ทางด้านนี้ เนื่องจากเห็นว่าเป็นประโยชน์กับลูกของตัวเอง จึงให้พื้นที่ให้น้องปลูกต้นมะลิ

พี่ผาบอกว่าจุดเด่นของหมู่บ้านตนเองคือ เรื่องของความร่วมมือของคนในหมู่บ้านที่ทำให้กิจกรรมสามารถดำเนินต่อไปได้ น้องๆ รู้สึกอบอุ่นเพราะผู้ปกครองเข้ามา

มีส่วนร่วม เพราะเห็นความเปลี่ยนแปลงของลูกหลานจากเด็กดี ๆ ก็เปลี่ยนไป กลายเป็นเด็กที่เริ่มคิดเป็น ทำให้ผู้ปกครองสนับสนุนเต็มที่ บางครั้งผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมด้วย มาดูลูกตัวเองทำกิจกรรมแล้วเขาก็ยิ้ม เราเห็นรอยยิ้มของผู้ปกครอง ของเด็กเราเองก็ภูมิใจมีความสุขไปด้วย

“เด็กที่มาร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นเด็กที่มีปัญหาทั้งหมด ครอบครัวไม่อบอุ่น พ่อแม่แยกทางกัน พ่อแม่ไปทำงานต่างจังหวัดอยู่กับตายาย ปู่ย่า ขาดความรู้ในการเลี้ยงดูหลานอย่างถูกวิธี ส่วนใหญ่จะเลี้ยงแบบตามใจ ให้ลูกหลานเล่นมือถือ ไม่ได้สอนให้ความรู้จะดีอย่างเดียว แต่ไม่บอกเหตุผลว่าดีเพราะอะไร เราในฐานะพี่เลี้ยงเหมือนพาเขามาเรียนรู้กระบวนการตรงนี้ช่วยให้เขาได้เข้าใจกันมากขึ้นเพราะเขาจะมาทำกิจกรรมร่วมกัน เราจะคอยช่วยบอกเขาให้เขาได้เข้าใจกัน” พี่ผาบอก และย้ำว่า เด็กจะชอบกิจกรรมแบบนี้ เพราะเขารู้สึกว่าไม่ต้องมานั่งฟังวิชาการ โดยก่อนจัดกิจกรรมเราจะให้เขาทำกิจกรรมสนทนาก่อนทุกครั้ง พี่เลี้ยงจะทำตลอดจนเด็ก ๆ เขาสามารถเป็นคนนำสนทนาก่อนแทนเราได้ เพราะเขาได้สนุก ผ่อนคลาย เตรียมพร้อมที่จะทำกิจกรรม เพราะหลังจากทำกิจกรรมเราจะมีบทเรียนถอดบทเรียนทุกครั้งเขาจะเข้าใจ และอยากทำกิจกรรมกับเรา จากแต่ก่อนเราจะต้องนั่งคิดสนทนาก่อน ตอนนี้กลายเป็นเด็กที่เขาคิดสนทนาก่อนมาให้เราแทน อาจจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของเด็กที่เราเห็นชัด ๆ จากที่รอเรา แต่ตอนนี้เขาสามารถลุกขึ้นมาจัดการกันเองได้

ส่วนคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้นำชุมชนเห็นกิจกรรมของเด็กแล้วพร้อมที่จะยื่นมือเข้ามาช่วยตลอดหากเราขอความช่วยเหลือจากเขา

ขณะที่ผู้ปกครองสะท้อนว่า ก่อนหน้านี้ตนร้อยละกลายเป็นอาชีพทุกวัน แต่ลูกไม่เคยสนใจเลย ไข้ให้ไปเก็บมะลิก็จะไม่ไป แต่พอโครงการนี้เข้ามาทุกคนเข้าช่วยพ่อแม่เอง รู้สึกปลื้มใจมากที่ลูกมาช่วย ดีใจที่ลูกรักในอาชีพที่พ่อแม่ทำส่งให้ตัวเองเรียน ทุกครั้งที่มีการประชุม พ่อแม่ก็จะมาด้วย แล้วก็ภูมิใจที่ลูกเขาพูดได้ ทำได้ แต่ที่ดีใจมากที่สุดคือลูกได้เรียนรู้การปลูกต้นมะลิด้วยตัวเขาเอง จากที่ก่อนหน้านี้เคยชวนเข้าสวนมะลิก็ไม่เคยไป ตอนนี้จะเข้าสวนด้วยกันตลอด

น้องอ้ม-เด็กชายทรงพล แต่งทอง ตัวแทนเยาวชน จากหมู่ 1 บอกว่า โครงการนี้สามารถต่อยอดเป็นอาชีพหลัก หรืออาชีพเสริมได้

“พอได้เรียนรู้ผมก็พอร้อยมาลัยได้ครับ ครั้งแรกที่ ทำยากมาก ๆ แต่พอทำไปเรื่อย ๆ ก็เริ่มทำเป็น ถ้าไม่ทำ โครงการนี้ ปกติอยู่บ้านก็ดูทีวี เล่นเกม แต่พอมาทำ โครงการก็เล่นเกมเป็นเวลามากขึ้น การได้มาทำกิจกรรม ทำให้รู้สึกสนุก ได้ทำอะไรหลายอย่างที่ไม่เคยทำ เช่น ถอดบทเรียน และปลูกต้นมะลิ”

ด้านน้องเนย- สุนัลสพัส คำแฉง สะท้อนว่า ก่อนหน้านี้รู้จักคนในชุมชนน้อยมาก เวลาอยู่โรงเรียนก็

เรียนแต่ทฤษฎีไม่เคยได้ลงมือทำจริง พอได้ทำกิจกรรมมา หลาย ๆ ครั้ง ทำให้เราใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ แบ่ง เวลาเป็น รู้ว่าหน้าที่ของเราคืออะไร ตอนเย็นคนไหน ต้องไปรดน้ำต้นมะลิ ไปถอนหญ้า ใส่ปุ๋ย เราก็จะแบ่งเวร กันไป โดยแบ่งตามความสมัครใจ อันไหนที่น้องทำไม่ได้ พี่ ๆ ก็จะคอยสอน

“ก่อนหน้านี้คิดว่างานวิจัยน่าจะเป็นเรื่องยาก คิด ว่าต้องเป็นหนังสือเล่มหนา ๆ แต่จริง ๆ แล้ว

กระบวนการที่พีธเนศ-ชิษณุวัฒน์ มณีสรีฯ สอนเรา เราซึมซับมาโดยไม่รู้ตัวและเราสามารถนำมาใช้กับ เด็ก ๆ ได้ เป็นอะไรที่เราก็ทำได้โดยที่เราไม่รู้ตัวเลย จากเดิมเราพูดไม่เป็น ไม่รู้ต้องเริ่มอย่างไร แต่ กระบวนการนี้ช่วยให้เราพูดเป็น คิดเป็น เขียนเป็น สามารถมาถ่ายทอดกระบวนการต่าง ๆ สู่เด็กได้ แต่ เราเองก็ต้องไม่หยุดที่จะพัฒนาตัวเอง เราต้องกระตือรือร้น รู้มากกว่าเด็ก ๆ เพราะเขาจะ Active กว่าเรา ดังนั้นเราต้องทำการบ้าน หากกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ๆ ให้เขาได้เรียนรู้ ได้ลงมือทำมากที่สุด” พี่ผา สะท้อน

กล่าวได้ว่าการทำโครงการมาลัยร้อยรัก นอกจากจะฝึกให้เด็กมีทักษะชีวิตในด้านต่าง ๆ ทั้งการ วางแผนการทำงาน ฝึกความรับผิดชอบ ฝึกความอดทนอดกลั้น แล้วยังช่วยสานความสัมพันธ์ให้กับคน หลายช่วงวัย ทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อแม่ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่ อบต. ผู้นำชุมชน รวมทั้งเด็กเยาวชนให้แน่นแฟ้น ยิ่งขึ้นอีกด้วย

เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน

รองจินดาผู้รับผิดชอบ เล่าว่า เด็กหมู่ 3 ที่ทำโครงการนี้ 7 คน อายุระหว่าง 11 -13 ปี เหตุผลที่เขาเลือกทำเรื่องนี้เพราะ “ความอยากรู้” เนื่องจากว่าเดิมเด็ก ๆ เคยทำเรื่องประวัติชุมชนกับทางโรงเรียนอยู่ก่อนแล้ว แต่ยังไม่ได้ลงลึกมากนัก ทำให้เขาอยากรู้มากขึ้น เนื่องจากการทำงานของงานวิจัยจะมีขั้นตอนที่ละเอียดกว่าที่โรงเรียนทำ เด็กจะได้ข้อมูลที่ครบถ้วนกว่า เพราะเด็กมีโอกาสได้ลงไปสอบถามข้อมูลจากคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน

สำหรับการทำกิจกรรมเริ่มต้นจากเด็ก ๆ เข้าไปพูดคุยกับผู้นำหมู่บ้าน ขอความคิดเห็นจากชาวบ้านเกี่ยวกับประวัติของหมู่บ้านจากผู้รู้ในชุมชนในเวทีประชุมของหมู่บ้าน พวกเขาจะแบ่งบทบาทหน้าที่กันเองว่าใครจะจด ใครจะถาม โดยมีผู้ใหญ่คอยช่วยจด ช่วยถามอีกแรง

“ข้อมูลที่ได้จากการสอบถามชาวบ้าน ผมจะช่วยแนะนำเรื่องการจัดระเบียบข้อมูลเป็นรายประเด็น เช่น การปกครองในอดีต ผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือใคร อบต.คนแรกคือใคร กำนันคนแรกคือใคร ประวัติชุมชน เช่น เคยมีหนองน้ำอยู่ในชุมชนมาก่อนซึ่งปัจจุบันไม่มีแล้ว ที่มาของทะเลน้อยที่เคยมีอยู่ในชุมชน การเกิดของสถานที่สำคัญในชุมชน เมื่อสรุปประเด็นได้แล้วก็นำข้อมูลมาวาดภาพลงในกระดาษฟลิปชาร์ต เปิดโอกาสให้เด็ก ใช้จินตนาการของตัวเองได้เต็มที่ ซึ่งภาพวาดนี้เด็ก ๆ ตั้งใจว่าจะนำไปแขวนไว้ที่อาคารอเนกประสงค์ของหมู่บ้าน เพื่อให้คนในชุมชนรับรู้ประวัติหมู่บ้าน โดยก่อนนำไปติดตั้งเด็ก ๆ นำภาพวาดดังกล่าวมานำเสนอผู้นำหมู่บ้านและผู้ปกครอง เพื่อช่วยเติมเต็มข้อมูล ซึ่งข้อมูลที่เพิ่มเข้ามาก็มี เรื่องประเพณีวัฒนธรรม เส้นทางน้ำ เป็นต้น” รองจินดา อธิบาย

ระหว่างรอให้ภาพวาดประวัติหมู่บ้านมีข้อมูลครบถ้วน ทีมวิจัยได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เด็กแต่ละโครงการได้มาแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน

“ช่วงนี้กิจกรรมยังเงียบ ๆ อยู่ จริง ๆ เด็กก็อยากทำต่อแต่ยังมองไม่ออกว่าจะทำต่อไปทางไหนดี ผมคิดว่าตัวโครงการมีผลต่อการทำกิจกรรมเหมือนกัน เพราะยังหาทางออกในการทำกิจกรรมต่อไม่ได้ ซึ่งระหว่างนี้สิ่งที่ผมได้คือพาเด็กไปร่วมเรียนรู้กิจกรรมกับหมู่บ้าน” รองจินดา กล่าว

แม้กิจกรรมยังไปสุดทาง แต่การทำโครงการของเด็กก็สร้างแรงกระตุ้นให้เกิดขึ้นในชุมชนได้ไม่น้อย

“ผมว่าการที่เด็กลุกขึ้นมาสืบค้นข้อมูลประวัติความเป็นมาบ้านของตนเองครั้ง กระตุ้นชาวบ้านในเรื่องของประวัติความเป็นมา เช่น เรื่องของปัญหาน้ำที่เกิดขึ้นในชุมชน ก็ทำให้ชาวบ้านชวนกันถกถึงอดีตเรื่องการใช้น้ำจนนำไปสู่การพูดคุยเพื่อหาทางออก ทำให้ผู้ใหญ่ตั้งวงในการพูดคุยเกี่ยวกับการ

**แก้ไขปัญหาคอนในชุมชนได้พูดคุยกันมากขึ้นจากเดิมที่ไม่ยอมรักกันสักเท่าไร ต่างคนต่างอยู่ แต่พอ
มามีโครงการนี้เหมือนมีเด็กมาเป็นตัวกระตุ้นให้เขาได้เปิดวงคุยกัน”**

ส่วนเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมก็เกิดความเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน รองจินดา บอกว่า ที่เห็นชัดเจนที่สุดคือ มี
เด็กคนหนึ่งเมื่อก่อนเขาถูกตีดแม่มาก แต่พอเข้ากิจกรรมกับเรา เห็นเลยว่าเขาสามารถนำเสนอข้อมูลได้ มีความ
รับผิดชอบ ผู้ปกครองเองก็ภูมิใจที่เห็นความแตกต่างของลูกตัวเอง

“เด็ก ๆ เรียนรู้การแบ่งบทบาทหน้าที่ของตัวเอง พี่คนโตพยายามแจกจ่ายงานให้น้องตามความถนัดของ
แต่ละคน”

ส่วนรองจินดาบอกว่า เดิมตัวเองเป็นคนที่ไม่คาดหวังอะ จากเดิมจะเจอเด็กที่เป็นเด็กคึด เด็กเก่ง ๆ เข้าทำ
กิจกรรมทำให้เราคาดหวังว่าเด็กเขาจะต้องทำได้ แต่เอาเข้าจริง ๆ เด็กบางคนเขาไม่ได้มีพรสวรรค์ด้านนี้มาตั้งแต่
เริ่ม ทำให้เรารู้ว่าการที่เขาตั้งใจศึกษาและตั้งใจที่จะทำให้ได้เท่าเพื่อน มันทำให้เขาต้องพัฒนาตัวเองขึ้นมา ทำให้
เข้าใจเด็กมากขึ้นว่า การเรียนรู้และประสบการณ์คือปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้เด็กพัฒนาตัวเองได้ จาก
เดิมถ้าอะไรที่เราไม่ได้อย่างที่หวังเราจะดู แต่ตอนนี้เข้าใจแล้วว่าบางอย่างต้องอาศัยการเรียนรู้จริง ๆ

เรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทยทรงดำ

พืตา-ปาณิตา ทองแพร ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อบต.หนองขาม ที่ดูแลหมู่ 4 และ 11 เล่าว่า กลุ่มนี้
มีเด็กอยู่ประมาณ 10 คน อายุระหว่าง 8-15 ปี เห็นผลที่น้องเลือกทำโครงการนี้เกิดจากเวทีพัฒนาจิตวิทยโครงการที่
ทีมโค้ชชวนเด็กคิดว่าบ้านตัวเองมีเรื่องดี ๆ อะไรบ้างที่พวกเขาอยากทำ เพราะเห็นว่าวิถีชีวิต “ไทยทรงดำ” เป็น
จุดเด่น เนื่องจากเวลามีงานเทศกาลจะมีคนเชิญให้ไทยทรงดำไปเดินขบวนด้วย เลยถามเขาต่อว่า เมื่อ
เราอยากทำเรื่องไทยทรงดำแล้วเราอยากรู้เรื่องอะไรบ้าง เด็กเสนอว่าอยากรู้เกี่ยวกับเรื่องของการแต่ง
กายของชาวไทยทรงดำ ประเพณี และประวัติความเป็นมา

ส่วนกระบวนการเรียนรู้มีดังนี้ สร้างความ
เข้าใจร่วมกันของทีมในชุมชน โดยนำน้อง ๆ ที่เข้า
ร่วมเวทีมาสร้างความเข้าใจกับน้อง ๆ ในชุมชนที่
ไม่ได้เข้าร่วมเวทีฟัง ชวนเพื่อน ๆ ถอดบทเรียน โดย
นำข้อมูลที่ได้ในเวทีทั้งเรื่องการวาดภาพ การ
ออกแบบกิจกรรมมาเล่าให้เพื่อนฟัง

“พอดีวันนั้นมีกิจกรรม OTOP ของไทยทรง
ดำอยู่พอดี พืตาจึงพาน้อง ๆ ไปเล่ารายละเอียดให้ชาวไทยทรงดำรับรู้อาจจะมีเยาวชนทำกิจกรรมเรื่องราวเกี่ยวไทย
ทรงดำ เพื่อแจ้งให้ทราบว่าจะมีเด็ก ๆ ลงไปสำรวจข้อมูลกับพี่ ๆ จากนั้นก็น้อง ๆ ถอดบทเรียนต่อจากกิจกรรมที่
พาน้อง ๆ ไปเรียนรู้ในกิจกรรม OTOP ของชาวไทยทรงดำ” พืตาบอกกลยุทธ์การทำงาน

จากนั้นก็ลงพื้นที่บ้านครูบุญนาค สังขะกรรัฐปราชญ์ของชาวไทยทรงดำ เรียนรู้เรื่องของการเย็บ ปักเสื้อผ้า
ของชาวไทยทรงดำ การแต่งกาย เช่น ชื่อเรียกชุดแต่ละชุด การแต่งกายของชาวไทยทรงดำในแต่ละพิธีกรรมแต่งอย่างไร

โดยเด็ก ๆ จะแบ่งบทบาทหน้าที่ในการถาม จดบันทึกข้อมูลในสิ่งที่เขาอยากรู้ พี่เลี้ยงจะมีหน้าที่ในการประสานงานให้เท่านั้น หลังลงพื้นที่ทุกครั้งต้องมีการถอดบทเรียนสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการลงพื้นที่

สำหรับข้อมูลที่เด็ก ๆ เก็บได้แบ่งเป็นหมวดหมู่ได้ดังนี้ คือ เครื่องแต่งกาย ประเพณี วิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ โดยข้อมูลทั้งหมดถูกนำมาทำเป็นป้ายอิงเจ็ดติดอยู่ศูนย์ OTOP ของชาวไทยทรงดำของหมู่บ้าน ให้นักท่องเที่ยวอ่านเวลาเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้าน

พี่ตา บอกว่า ตอนนี้น้อง ๆ วางแผนที่จะต่อยอดงาน เป็น การทำกระเป่าจากผ้าดิบ ซึ่งเป็นลายผ้าของชาวไทยทรงดำ แต่ยังคงอยู่ในช่วงรอดำเนินการ เพราะเด็กเห็นจากการที่ลงพื้นที่ไปที่บ้านของผู้ที่มีความชำนาญเรื่องการเย็บผ้า ทำให้เขาชวนอยากต่อยอดประกอบกับในหมู่บ้านมีศูนย์ OTOP อยู่แล้ว ทำให้เด็กวางแผนอยากทำกระเป่าเพื่อสร้างรายได้เสริม

บทบาทของพี่เลี้ยง

พี่ตา บอกว่า จากการนำเสนอของเด็ก ๆ ทำให้เห็นว่าสิ่งที่เขาได้ลงมือทำเอง ปฏิบัติจริงทำให้เขาสามารถพูดได้เอง เขาสามารถเล่าได้ มีทักษะในการเข้าหาผู้ใหญ่ การสื่อสาร และการพูดคุย

“โครงการนี้ทำให้เราได้เห็นศักยภาพของเด็ก ถึงเขาจะอายุไม่เท่าไรแต่เขาสามารถทำได้ เช่น การออกไปนำเสนอต่อที่สาธารณะ บางครั้งเราไม่ต้องบอกเขาเลยว่าเขาต้องทำอะไรบ้าง แต่เขาสามารถพูดได้เลยว่าเขาได้เรียนรู้อะไรบ้าง เราเองก็ปลื้มใจที่เห็นเขาสามารถถ่ายทอดให้คนอื่นฟังได้ในสิ่งที่ตัวเองทำ มุมมองของเราก็เปลี่ยนไปเวลาเจอเด็ก ๆ เราจะบอกเขาเสมอว่าต้องพูดนะ ไม่ว่าจะอย่างไรก็ต้องพูด อย่างน้อยก็ให้บอกความรู้สึกก็ยังดีว่าแต่ละครั้งที่ทำกิจกรรมได้เรียนรู้อะไรบ้าง”

ส่วนคนในชุมชนก็เข้ามาให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนมากขึ้น เพราะหมู่ 4 จะมีกิจกรรม OTOP ท่องเที่ยว เขาจะชวนเด็ก ๆ มาแสดงต้อนรับ เป็นต้น

โครงการสร้างฝายมีชีวิต

สำเนียง สมใจเพ็ง สมาชิกอบต. หมู่ 6 เล่าว่า หมู่ 6 มีฝายมีชีวิตอยู่แล้ว เป็นฝายที่ทางนายกฯ มาทำไว้ เป็นคลองที่ขุดสำหรับเป็นทางน้ำทิ้ง เนื่องจากเวลาหน้าน้ำจะมีน้ำป่ามาเสมอ จึงสร้างฝายขึ้น เด็กเห็นว่าน่าจะเป็นต้นทุนของชุมชนที่น่าจะนำมาสานต่อได้จึงเลือกทำโครงการสร้างฝายมีชีวิต เพราะอยากรู้ทำฝายน้ำล้น โดยกระบวนการเรียนรู้คือ กระบวนการทำฝายทำอย่างไร ใช้วัสดุอุปกรณ์อะไร ประกอบกับฝายน้ำล้นแห่งนี้ทำมาหลายปีแล้วจึงเกิดการชำรุดเสียหาย เด็ก ๆ จึงอยากจะทำฝายน้ำล้นให้กลับมาใช้งานได้เหมือนเดิม

สำหรับการคัดเลือกเด็กเข้าร่วมโครงการ พี่สำเนียงอาศัยความสนิทกับผู้ประกอบการของเยาวชนก่อนแล้วชักชวนผ่านผู้ประกอบการ จากตอนแรกผู้ประกอบการไม่ค่อยให้ความร่วมมือ เพราะเด็ก ๆ ต้องช่วยพ่อแม่ทำงานวันหยุด เรียนพิเศษบ้าง หลัง ๆ เริ่ม

เห็นว่าเด็ก ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมกับทาง อบต.แล้วเปลี่ยนพฤติกรรมพอเห็นว่ามีกิจกรรมนี้ก็เลยสนับสนุนให้ลูก ๆ เข้าร่วมกิจกรรมนี้ เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมมีประมาณ 10 คน มีตั้งแต่ ป. 2 - ม. 3

กิจกรรมฝ่ายมีชีวิตเริ่มต้นด้วยการประชุมทีม เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน โดยเชิญทั้งผู้ปกครอง เด็ก ๆ ในชุมชน รวมถึงนายก อบต.มาให้ความรู้เรื่องการทำฝ่าย หาข้อมูลเรื่องการทำฝ่ายว่าต้องใช้อะไรบ้าง (ก่อนการประชุมน้องๆ ลงไปสำรวจพื้นที่ก่อนเพื่อนำมาประเมินว่าต้องใช้วัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง) สอบถามข้อมูลเรื่องการทำฝ่ายเพิ่มจาก นายก อบต. อีกครั้งเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง นายก อบต. พาลงกิจกรรมซ่อมฝ่าย โดยมีทั้งเยาวชนคนในชุมชน ผู้ปกครอง และเจ้าหน้าที่ อบต. บรรยายภาควันนั้นทำให้เราเห็นความร่วมมือของผู้ปกครองที่ทำอาหารมาเลี้ยงน้อง ๆ ทำฝ่ายเสร็จก็ชวนน้องสรุปทเรียน

สำเนียง บอกว่า เธอทำงานร่วมกับเด็กมาตั้งแต่แรกแล้ว จากเด็ก ๆ ที่เคยเกเร พุดจาไม่เพราะก็เริ่มเปลี่ยนไป จากที่เคยอยู่คนละโรงเรียนทะเลาะกันบ้าง พอมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันเขาก็สนิทกันมากขึ้น ไปเที่ยวด้วยกัน ทำกิจกรรมร่วมกันได้ จากที่เคยเจอกันแล้วมองตาขวางตอนนี้เขาก็สามารถทำงานร่วมกันได้ ส่วนหนึ่งอาจเพราะได้ทำกิจกรรมร่วมกันแล้วเขาก็ใกล้ชิดกันมากขึ้น เพราะเด็กส่วนใหญ่ในหมู่ 6 กระจายกันไปเรียนโรงเรียนนอกหมู่บ้านเพราะหมู่ 6 ไม่มีโรงเรียนทำให้ไม่ค่อยรู้จักกัน ทั้ง ๆ ที่เป็นพี่น้องกันแต่เขาไม่รู้จักกัน

ส่วนคนในชุมชนสำเนียงยอมรับว่า ยังเห็นการเปลี่ยนแปลงน้อย อาจเป็นเพราะหมู่บ้านค่อนข้างกระจายต่างคนต่างอยู่ แต่สามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้เมื่อเราต้องการขอความร่วมมือ

สำเนียงบอกว่า งานวิจัยทำให้เธอเห็นความรู้สึกลูกของน้อง ๆ อย่างจริงจัง ก่อนหน้านี้เราดูแลลูกแล้วเราอาจจะเข้มงวดกับลูกมากไป เพราะเราเชื่อว่าลูกจะต้องฟังเรา พุดอะไรแล้วเขาต้องทำตามเรา แต่พอเราเข้ามากระบวนการวิจัยทำงานกับเด็กทำให้เราเห็นมุมมองอีกมุมหนึ่ง เราเห็นว่าเด็กเขามีความคิดเป็นของตัวเอง เขามีศักยภาพและความสามารถที่จะทำงานของเขาเองได้ คิดเองได้โดยที่เราไม่ต้องนำ จากเด็กอายุ 8-9 ขวบที่เราต้องคอยชี้คอบอกให้เขาทำ แต่พอเราลองปล่อยให้เขาทำเอง เราเห็นว่าเขาสามารถทำเองได้ คิดได้โดยที่เราไม่ต้องบอก เราก็คิดย้อนกลับมาที่ลูกเราว่าที่ผ่านมาระหว่างที่เราอาจจะเข้มงวดกับลูกไป ลูกเลยไม่กล้าที่จะพูดหรือแสดงความคิดเห็นให้เราฟัง เพราะกลัวว่าเราจะดุเขา เพราะตอนนั้นเราเลี้ยงลูกเข้มงวดมาก แต่กิจกรรมนี้ทำให้เราเห็นว่าเด็กสามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยที่ผู้ปกครองไม่จำเป็นต้องบังคับให้เขาเป็นหรือเขาทำ ทำให้เขาเองก็มีความสุข กล้าบอก กล้าถามเรา จากเมื่อก่อนลูกเราไม่อยากไปไหนมาไหนกับเรา ทำให้เราย้อนที่ตัวเองว่าทำไมเราต้องบังคับลูก เห็นใจลูกมากขึ้นเข้าใจเด็กมากขึ้น จากการทำกิจกรรมนี้

“งานวิจัยช่วยให้เราทำงานกับเด็กบ่อยขึ้น เข้าถึงเด็กมากขึ้นหากเป็นกิจกรรมอื่น ที่เราทำกับสภาเด็กเราจะเจอแค่ปีละครั้งถึงสองครั้ง แต่งานวิจัยช่วยให้เราเห็นมุมมองของเด็กมากขึ้น ทำกิจกรรมกับเด็กมากขึ้น” สำเนียงย้ำข้อดีที่ได้จากงานวิจัย

เปลี่ยนแปลงนาเป็นพื้นที่เรียนรู้

ด้านหมู่ 7 ผู้รับผิดชอบหมู่ก็คือ ครูนก ที่จากเดิมตั้งต้นทำโครงการภูมิปัญญาการกวดยา เพราะมีปราชญ์ชาวบ้านเป็นหมอกวดยาอยู่ในชุมชน แต่เมื่อเข้าร่วมเวทีพัฒนาข้อเสนอโครงการ ทีมวิทยากรจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ชวนน้อง ๆ ทบทวนต้นทุนที่มีในชุมชนว่านอกจากการกวดยามีอะไรอีกบ้างจนได้เรื่องการทำนา ทำไร่อ้อย แต่ทำยสุดเด็ก ๆ ตัดสินใจเลือกทำนา

“ตอนนั้นแอบคิดอยู่ในใจว่าโครงการนี้ต้องไปไม่รอดแน่ ๆ” อู๋ยกบอกแต่เมื่อกิจกรรมทำนาเดินมาถึงวันนี้ได้เธอก็ยอมรับตรง ๆ ว่า **“เราต้องไม่ตัดสินเด็ก แต่ต้องเปิดโอกาสให้เขาคิดและลงมือทำด้วยตัวเอง หากเขาทำไม่ได้ก็จะเป็นประสบการณ์ให้เขาเรียนรู้ ได้ทดลองทำ ดีกว่าที่เขาไม่ได้ลงมือทำอะไรเลย”**

สำหรับกิจกรรมการทำนาที่หมู่ 7 ครูนกซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ บอกว่า พื้นที่ที่เด็กทำนามีอยู่ประมาณ 3 งาน 70 ตารางวา ได้ข้าวออกมาประมาณ 80 ถัง โดยมีลุงอ่องที่อุทิศแปลงนาให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ของเด็ก ๆ เป็นปราชญ์คอยถ่ายทอดความรู้

โบว์-เด็กหญิงสัณห์สินี สายริรักษ์ ตัวแทนเยาวชนจากหมู่ 7 ให้เหตุผลว่า **“ตอนแรกคิดว่าจะทำเรื่องกวดยาเพราะมียายของโซกุนเป็นครุภูมิปัญญาด้านนี้ แต่พี่ ๆ วิทยากร ชวนเราคิดว่าในทีมมีใครมีความรู้บ้าง ตอนนั้นคนในทีมไม่มีความรู้เกี่ยวกับการกวดยาเลย คนในชุมชนก็มีความรู้เรื่องนี้น้อย ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่รู้เลยเปลี่ยนโครงการมาเป็นการทำนาแทน เพราะที่หมู่บ้านเราจะทำนากันเยอะ มีผู้ใหญ่ที่รู้เรื่องการทำนาเยอะด้วย เพื่อนๆ หลายคนในทีมก็ยอมรับ เลยเลือกทำโครงการนี้คะ”**

กระบวนการเรียนรู้การทำนาเริ่มต้นขึ้นเมื่อได้โจทย์โครงการแล้ว ทีมงานกลับมาพูดคุยสร้างความเข้าใจกับสมาชิกที่เหลือ จากนั้นจึงแบ่งบทบาทหน้าที่กันเก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่ไปสอบถามจากผู้ใหญ่ในชุมชน นำข้อมูลที่ได้มาสรุปร่วมกัน ถอดบทเรียนจากสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการลงพื้นที่ จากนั้นจึงลงมือเพาะต้นกล้าโดยมีลุงอ่องอภิมย์ ปราชญ์ใจดีอาสาพาน้อง ๆ เรียนรู้ ซึ่งในขั้นตอนนี้เยาวชนจะแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานแต่ละขั้นตอน

เมื่อกล้าเติบโตได้ระยะหนึ่งก็จัดกิจกรรมดำนา โดยเริ่มจากการม้วนกล้าเพื่อย้ายไปที่นา จากนั้นเริ่มเข้าสู่ขั้นตอนการดำนา โดยมี 3 วิธี คือ 1. ปลักดำด้วยมือ ลุงอ่องจะสาธิตให้ดูแล้วเด็ก ๆ ทำตาม 2. รถดำนา เด็ก ๆ ช่วยกันยกกล้าขึ้นรถ ลุงอ่องสาธิตวิธีการขับรถดำนา และ 3. โยนกล้า เมื่อเด็ก ๆ ได้ทำครบทั้ง 3 กิจกรรม ครูนกจะชวนน้องถอดบทเรียนการทำกิจกรรมในวันนั้นว่าได้เรียนรู้ และรู้สึกอย่างไร

พี่เลี้ยงแอบกระซิบว่า ตอนแรกคิดว่าเด็กๆ จะทำนิดหน่อยเพื่อให้รู้ แต่ทำไปทำมากกลายเป็นดำทั้งแปลง ไม่มีเสียงบ่นจากเด็ก ๆ เหมือนที่ตนคิดไว้เลย ทำไปก็หัวเราะกันไป พี่เลี้ยงก็สร้างบรรยากาศเปิดเพลงฟังไปด้วยยังทำให้บรรยากาศในวันนั้นเต็มไปด้วยความสนุกและการเรียนรู้

ผักบุ้ง-เด็กหญิงศิริปัญญา น้ำทิพย์ จากเด็กที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการดำนาเลย แต่วันนี้เธอสามารถอธิบายให้ฟังอย่างฉะฉานเมื่อถามถึงขั้นตอนการดำนา

“วิธีการดำนาเราต้องม้วนกล้าก่อนค่ะ ประมาณ 3 ม้วนใส่ถาดไว้เพื่อเตรียมสำหรับไปดำที่นา ถึงนาเราต้องแบ่งกล้า แบ่งแถว แล้วก็แบ่งกันทำค่ะ ตอนแรกที่ทำเริ่มมีล้มบ้างเพราะต้องถอยหลังแต่สนุกค่ะเพื่อนโคลนกันหมด

ตอนดำนาเราก็ต้องเอานิ้วโป้งกดลงไป พอเอานิ้วโป้งขึ้นมาเราก็เอานิ้วโป้งป้ายดินเข้าไป ตอนแรกๆก็เกร็งๆยากอยู่ แต่ทำไปก็สนุก เราก็ทำกันจนเสร็จใช้เวลาครึ่งวันสนุกมากค่ะ” ผักบุ้งเล่าไปหัวเราะไป

หลังดำนาเสร็จ ทีมงานจะจัดเวรกันลงไปดูนาทุกสัปดาห์ เพื่อกลับจดบันทึกข้อมูลความเปลี่ยนแปลงจนถึงสัปดาห์ที่ 6 ครูนกชวนน้องทำกิจกรรมถอดบทเรียนเกี่ยวกับการเจริญเติบโตของข้าวให้เพื่อน ๆ ฟัง โดยในกิจกรรมการถอดบทเรียนครั้งนี้ที่ เด็ก ๆ จะได้เรียนรู้เรื่องการใส่ปุ๋ยด้วย

น้องนาย-เด็กหญิงนิรชา ชินุรัตน์ เสริมว่า ระหว่างที่รอข้าวออกรวง เราก็แบ่งหน้าที่กันไปดูแลแต่ละอัตรา

การเจริญเติบโตของข้าวทุกวันเสาร์ เพื่อเก็บบันทึกการเปลี่ยนแปลงเป็นตาราง ดูการเจริญเติบโต เมล็ดข้าวที่เพิ่มขึ้น สีของเมล็ด และพวกศัตรูพืชที่ขึ้นในนา การใส่ใจในรายละเอียดเช่นนี้ทำให้เราเห็นการเปลี่ยนแปลงของต้นข้าวในแต่ละสัปดาห์ สิ่งที่เราเจอคือ ศัตรูพืชเช่น หนอน เพลี้ย พอเราเจอเราก็ถามผู้ใหญ่ที่อยู่ในบริเวณนั้นถึงวิธีการ ศัตรูพืช การใส่ปุ๋ย ซึ่งกว่าข้าวจะเกี่ยวได้ต้องใช้เวลา

หลายเดือน แต่เราก็ไม่เบื่อที่จะไปดู เพราะว่าสนุก ที่ได้มาเจอกับเพื่อน

“เป็น 4 เดือนที่หนูตื่นเต้นมาก เพราะหนูจะเห็นการเปลี่ยนแปลงของข้าวอย่างละเอียดเลยคะ”

“ยิ่งทำกิจกรรมเด็กก็ยิ่งเพิ่มจำนวนมากขึ้น อาจเป็นเพราะน้อง ๆ เห็นเพื่อนทำเลยขอมาทำด้วย ซึ่งเรากียินดี ส่วนการบันทึกข้อมูลการเปลี่ยนของข้าว นั้น เรายังเปิดโอกาสให้น้องออกแบบกันเองว่าจะเก็บข้อมูลอะไรบ้าง ซึ่งเขาก็คิดกันว่าจะเก็บข้อมูลการเจริญเติบโต วัชพืช แมลงศัตรูพืช เป็นต้น เราแค่แนะนำว่าให้ตีตารางลงวันที่ ลงหมายเหตุผู้รับผิดชอบเท่านั้น” ครูนกเล่ารายละเอียดการทำงาน

สำหรับกิจกรรมถอดบทเรียนที่เป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ ครูนก บอกว่า จะเริ่มจากสันทนาการก่อน แล้วจึงแบ่งกลุ่มเด็กใหม่ เด็กเก่าคุยถึงเรื่องการดูนาว่าเป็นอย่างไร จากนั้นมาคุยร่วมกันอีกครั้งถึงสิ่งที่เขาได้เรียนรู้

และแล้วผลผลิตข้าวที่เด็ก ๆ ลงแรงกาย แรงใจทำกันมาก็ได้เวลาเก็บเกี่ยว โดยมีลุงอ่องเข้ามาสอนวิธีเกี่ยวข้าวด้วยมือและรถเกี่ยว วิธีหาบข้าว มัดข้าวข้าว ตากข้าวที่ต้องมีการกลับข้าว ซึ่งเด็ก ๆ ต้องเดินเอาเท้ากลับข้าวเพื่อให้ข้าวแห้งทั่วกัน เมื่อข้าวแห้งได้ที่ก็นำมาผัดเกลบออกให้เหลือแต่ข้าวเปลือก แล้วจึงเก็บข้าวใส่กระสอบซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการทำนา

“เห็นเด็กสนุก ไม่เบื่อกัน แดดร้อนแค่ไหนเขาก็ไม่ถอยเลยจัดกิจกรรมสีข้าวต่อ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้กระบวนการผลิตข้าวครบทุกขั้นตอน เรียนรู้ตั้งแต่การเทข้าวใส่กระพ้อ สีข้าวเสร็จก็แพ็คข้าวใส่ถุงพลาสติกเย็บมัดมัดและแบบขึ้นสัญญาณ และมีการให้ออกแบบโลโก้เพื่อนำมาติดในบรรจุภัณฑ์ โดยให้เขาออกแบบกันเองก่อน แล้วเราก็มาร่วมกันดัดแปลงให้ ซึ่งข้าวฝีมือเด็ก ๆ ก็ขายไปเมื่อวันเด็กที่ผ่านมา ขายกิโลกรัมละ 60 บาท” ครูนกเล่ารายละเอียด และบอกต่อว่า ไม่เพียงแต่เด็กเท่านั้นที่สนุก ผู้ปกครองเองก็สนุกไปกับเด็ก จากแรก ๆ ที่แค่มาส่ง พอหลัง ๆ ก็ขอเข้าร่วมกิจกรรมด้วย กลายเป็นว่ากิจกรรมนี้ช่วยสานสัมพันธ์ของครอบครัวไปในตัว ขณะที่คนในชุมชนก็เริ่มหันมาให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมของเยาวชนมากขึ้น ทั้งยังช่วยสนับสนุนผลิตภัณฑ์ของเยาวชนอีกด้วย

วันนี้โครงการทำนาที่กลุ่มเด็กเยาวชนหมู่ 4 ลงมือเพาะปลูกข้าวด้วยตนเองได้ผลผลิตเรียบร้อยเวลาขายเท่านั้น แม้จะเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้แรงกาย แรงใจเข้าสู่ แต่พวกเขาถือทนฝ่าฟันกันจนได้ข้าวเมล็ดสวยงาม แล้ว พวกเขายังได้สมาชิกเพิ่มจากเดิมที่มีเพียง 8 คนตอนนี้ขยายเครือข่ายเพิ่มเป็น 15 คน

ด้านลุงอ่อง ในฐานะผู้ปกครองและผู้รับบอกว่า เห็นเด็กได้เรียนรู้และสนุกกับการดำนา ไม่เครียดแค่นี้เราก็ดีใจแล้ว

“ในฐานะผู้ปกครอง เมื่อก่อนน้องนนท์-กิตติทัศน์ สองคอน จะอยู่แต่ในห้องตลอด วัน ๆ เล่นแต่โทรศัพท์ ไม่ค่อยออกมาดูโลกภายนอก กลับจากโรงเรียนก็ห้องทันที ผมเองก็ผิดที่ไม่เคยใช้หลานให้ทำงานเลย เพราะกลัวหลานลำบาก แต่พอเขาได้เข้าร่วมกิจกรรมนี้ น้องนนท์เปลี่ยนเป็นคนละคนเลยเดี๋ยวนี้เขาจะเข้ามาถามตลอดเลยว่า มีอะไรให้ช่วยไหม อะไรที่พอช่วยได้ก็จะช่วยทำ จากที่เคยเล่นเกมอยู่แต่ในห้องก็เริ่มเล่นน้อยลง ออกมาทำกิจกรรมกับเพื่อนมากขึ้น”

ส่วนน้องแทน-เด็กชายธนภุต พุฒิชัยวัฒนา เล่าความเปลี่ยนแปลงของตัวเองให้ฟังว่า “ผมย้ายมาจากจังหวัดระยองตอนผมอยู่ประถมศึกษาปีที่ 5 ตอนนั้นไม่รู้จักใครเลยสนิทแค่โซกุนคนเดียว เป็นเด็กติดเกมมาก มาเข้าโครงการนี้เพราะโซกุนชวนมา เพราะเห็นว่าน่าสนใจเลยมาร่วมกิจกรรมด้วย ตอนนั้นไม่ค่อยได้เล่นเกมแล้วการได้ทำกิจกรรมมันสนุกไปอีกแบบ และยังทำให้รู้จักเพื่อนเยอะขึ้น ผลการเรียนก็ดีขึ้นด้วย อาจเป็นเพราะเราเริ่มรู้จักแบ่งเวลามากขึ้นครับ”

เหล่านี้คือเสียงสะท้อนจากเยาวชนที่บอกเล่าถึงนิสัยและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของตนเอง หลังจากได้ลงมือทำกิจกรรมที่พวกเขาคิดเอง!

จัดทัพเซ็ตรบบเพื่อชุมชน เพื่อเยาวชนหนองขาม

หลังจากบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์ที่เรียกว่าเยาวชน ให้ห้องงามเติบโตในหลายชุมชนได้แล้ว สิ่งที่มีวิจัย ต้องทำต่อไปคือ การเซ็ท “กลไกการทำงาน” อู๋ย บอก ว่า เธอออกแบบให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันออกความคิดเห็น

“เมื่อก่อนยอมรับว่าตนเองมีอคติมาก ไม่ เชื่อใจทีมว่าทุกคนจะทำงานได้ เพราะเราติกรอบ ให้ทุกคนแล้ว เช่น เมื่อมอบหมายให้รับผิดชอบ เรื่องหนึ่งแล้วทุกอย่างต้องเป๊ะ เพราะเรามีทุก อย่างอยู่ในหัว วางแผนไว้หมดแล้ว ฉะนั้นคุณต้องทำอย่างนี้ ทุกอย่างต้องเป๊ะ ผิดพลาดไม่ได้” อู๋ย บอก ข้อเสียของตนเอง

จากที่เคยวางตัวเองเป็นศูนย์กลาง กระบวนการวิจัยทำให้อู๋ยเปลี่ยนวิธีการทำงานใหม่เป็น กระจายงานตามความสามารถของแต่ละคน ซึ่งก็ทำให้เธอเห็นว่า คนทุกคนมีความสามารถต่างกัน อำนาจหน้าที่จึงถูกแบ่งกระจายตามความสามารถของแต่ละคน เช่น ครูนกและต้อมที่เด็ก ๆ ใน โครงการจะติดเขามาก จึงมอบหมายให้ทั้ง 2 คนทำหน้าที่ติดตามงานกับเด็กในแต่ละพื้นที่ โดยเธอ ยอมรับว่า ตอนนี้งานของเธอสบายขึ้น จากที่เป็นคนเป๊ะไม่ไว้ใจลูกน้อง ปัจจุบันเธอมีหน้าที่รับ ฟังรายงานของทุกคน และติดต่อประสานงานทีมโค้ชจากศูนย์ประสานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเท่านั้น

ทีมวิจัยยังสะท้อนอีกว่า สิ่งที่พวกค้นพบจากการเข้าร่วมโครงการนี้คือ เดิมมองว่ากลไกการทำงานด้าน เด็กและเยาวชนจะต้องประกอบไปด้วย หน่วยงานรัฐ เช่น อบต. โรงเรียน รพ.สต. ผู้นำชุมชน ทุกภาคส่วนต้องเข้า มามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กและเยาวชนทั้งหมด แต่เมื่อทำจริงแล้วพบว่า บางครั้งเราไม่สามารถยึดติดกับ หน่วยงานได้ เพราะต่างคนต่างมีหน้าที่หลักที่ต้องรับผิดชอบ บางครั้งเขาอาจจะเข้าร่วมกับเราบ้างแต่ อาจจะไม่ได้เข้าร่วมทั้งหมด ทำให้เราค้นพบว่าการจะสร้างทีมขึ้นมาได้เราต้องอาศัยคนที่มึใจ และเข้าใจ เป้าหมายการทำงานของเราจะช่วยให้ทีมเข้มแข็งมากกว่า จึงเป็นที่มาที่เราพยายามเซ็ททีมพี่เลี้ยงให้ เป็นคนในหมู่บ้านนั้น ๆ เพื่อให้เขาารู้สึกว่าสิ่งที่เขากำลังทำคือ การทำเพื่อบ้านของตัวเอง นี่คือนสิ่งที่ ทีมงานค้นพบจากการทำงานวิจัยนี้

นอกจากนี้ทีมนักวิจัยยังออกแบบการทำงานในแต่ละหมู่บ้าน ด้วยการวางระบบติดตามจากตัวพี่ เลี้ยงในพื้นที่ทำหน้าที่บันทึกข้อมูล ติดตามการทำงานของเยาวชนและทำหน้าที่สะท้อนการ เปลี่ยนแปลงของเด็กแต่ละคน แล้วพี่เลี้ยงซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ อบต. จะมาสะท้อนให้เราฟังจากการสังเกต พฤติกรรมของพี่เลี้ยงในพื้นที่ที่ทำการกิจกรรมร่วมกับเด็ก โดนบางครั้งทีมงานจะนัดล้อมวงถอดบทเรียน จากสิ่งที่ทำเพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางในการทำงานให้ออกมาสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น ซึ่งท้ายสุดสิ่งที่ พวกเรามุ่งหวังนั้นคือตัวเด็กและเยาวชนของชุมชนที่ได้รับการพัฒนาทักษะชีวิตและปรับเปลี่ยน พฤติกรรมตามที่ทีมวิจัยตั้งเป้าไว้

งานวิจัยสร้างเด็ก..สอนคนทำงาน

ไม่ใช่แค่เพียงตัวเยาวชนเท่านั้นที่ได้รับการพัฒนา แต่เป้าหมายหลักของงานวิจัยที่แท้จริงนั่นคือ ตัวคนทำงานที่ได้รับการยกระดับมากยิ่งขึ้น โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเป็น “เครื่องมือ”

อู๋ย สะท้อนให้ฟังว่า ก่อนหน้านี้ทาง อบต.เคยทำโครงการเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนมาหลายต่อหลายครั้ง แต่มักจะล้มเหลวแทบทุกโครงการ ซึ่งตนวิเคราะห์ว่า เมื่อก่อนการทำงานจะเป็นแบบหน้าที่ใครหน้าที่มัน เพราะหน้าที่ถูกแบ่งด้วยการทำงาน เมื่อจัดโครงการอะไรก็แล้วแต่ที่เป็นของสำนักปลัด คนอื่นที่มาในฐานะคนร่วมงานเท่านั้น ไม่ได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำกับเรา การจะให้พี่เลี้ยงแต่ละชุมชน แต่ละหมู่บ้านมาเป็นพี่เลี้ยงร่วมกับเราตอนนั้นเราก็ไม่รู้ว่าจะต้องทำอย่างไร เพราะไม่มีชุดความรู้ในการจะดึงให้เขามาร่วมกิจกรรมกับเรา จากบทเรียนของความผิดพลาดที่เคยทำมา เมื่อเห็นช่องทางและโอกาสในการพัฒนาเด็กและเยาวชนจากกระบวนการวิจัยทำให้เธอเริ่มเปิดใจและเรียนรู้ที่จะลองเป็นผู้ฟังมากกว่าการเป็นผู้ตัดสิน

ต่อมา ในฐานะนักพัฒนาชุมชน บอกว่า เขาทำงานร่วมกับอู๋มาโดยตลอด ซึ่งรูปแบบของการทำงานก่อนหน้าเป็นการนัดเด็กมาเจอกันเป็นรายกิจกรรม ซึ่งเป็นพิธีการมาก กล่าวคือ นายกข จะต้องกล่าวเปิดงาน มีวิทยากรมาพูดบรรยายให้ความรู้ แต่ปัจจุบันรูปแบบของการจัดงานจะเปลี่ยนไป ลดความเป็นทางการลง เน้นสังเกตพฤติกรรมของเด็กมากขึ้น

“งานวิจัยนี้ทำให้การทำงานเป็นระบบมากขึ้น รู้จักเทคนิคการสื่อสารกับเด็ก รู้ว่าการเข้าหาเด็กต้องมีเทคนิควิธีการอย่างไร เน้นให้เด็กเป็นศูนย์กลางของการออกแบบกิจกรรม เพื่อให้เขามีความสุขในการทำงานร่วมกับเราและอยากที่จะมาร่วมกิจกรรมกับเราต่อเรื่อย ๆ”

คุณก ในฐานะครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สะท้อนการทำงานที่สามารถยกระดับจากแค่ครูผู้ดูแลเด็กเล็ก นำความรู้ที่ได้จากงานวิจัยมาต่อยอดด้วยการทำโครงการหมวกกันน็อกที่ทำร่วมกับผู้ประกอบการและเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อลดพฤติกรรมกรงขบถไม่สวมกันน็อก โดยไม่มองว่าเป็นภาระเพิ่ม

ในขณะที่พี่อ้อย-ณัฐกาญจน์ ทองเลิศพร้อมเจ้าหน้าที่กองการศึกษา สะท้อนการทำงานที่เปลี่ยนไป ภายใต้การทำงานวิจัยว่า เธอได้นำความรู้ที่ได้จากการทำงานวิจัยมาปรับใช้กับการทำกิจกรรมกับเด็ก โดยปรับเปลี่ยนวิถีคิดในการทำงาน เช่น การออกแบบกิจกรรมที่ต้องคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายในแต่ละช่วงวัย กิจกรรมไหนเหมาะกับเด็กช่วงวัยไหน จากเดิมคิดแล้วทำเลย ไม่เคยต้องมานั่งวิเคราะห์ว่ากิจกรรมที่ออกแบบมาสอดคล้องกับช่วงวัยของเด็กหรือไม่

ไม่ใช่แค่เพียงพนักงานที่ถูกปรับเปลี่ยนไป แต่ยังรวมไปถึงวิธีการเข้าหาชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมหลัก ๆ ของเจ้าหน้าที่ที่ต้องลงพื้นที่พบปะชาวบ้าน ทีมวิจัยยิ้มและบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า ก่อนเข้าโครงการเราจะทำกันเป็นลำดับขั้นตอนมาก คือ ใส่ชุดเครื่องแบบราชการลงพื้นที่ แนะนำตัวให้ชาวบ้านรับรู้ว่าเป็นเจ้าหน้าที่ อบต.พูดเป็นสเต็ป ชาวบ้านก็จะนั่งฟังคนไหนที่กล้าพูดก็พูด คนที่ไม่กล้าพูดก็เงียบ ด้วยธรรมเนียมเราปฏิบัติแบบนี้

“แต่เดี๋ยวนี้รูปแบบการแนะนำตัวเปลี่ยนไป ทีมงานเลือกที่จะแนะนำตัวเองว่าตนเป็นคนในชุมชนนี้เหมือนกัน ไม่พูดหลักการ ไม่พูดตำแหน่ง ใส่ชุดปกติเข้าร่วมประชุม ไม่มีการนั่งหน้ากระดาน ใช้วิธีถามสารทุกข์สุกดิบว่าพวกเขาต้องการอะไร ใช้คำที่เข้าถึงง่ายและเข้าใจง่าย ไม่ให้เขาเกร็งให้เขารู้สึกว่าเราเป็นคนในชุมชนเป็นลูกเป็นหลาน เมื่อไหร่ที่เราทำให้เขาไว้ใจเรา มีเรื่องอะไรเขาก็อยากจะบอก อยากจะเล่าปัญหาให้เราฟัง” ทีมงานบอกเล่าเรื่องราวที่ได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการทำงานที่สามารถนำไปปรับใช้และเห็นผลจริง

เมื่อถามถึงความมั่นใจในการทำงานต่อไปหลังจากนี้ ทุกคนพูดด้วยความมั่นใจว่า ถึงแม้ตอนนี้หากไม่มีงบประมาณเข้ามาสนับสนุนการทำงานด้านเด็กและเยาวชน พวกเขาก็ไม่รู้สึกวิตกกังวลอีกต่อไป เพราะ อบรม.ตั้งงบประมาณสำหรับเด็กและเยาวชนจนไว้แล้วปีละไม่ต่ำกว่า 200,000 บาท แต่สิ่งที่ได้มากกว่างบประมาณนั้นคือ ชุดความรู้จากกระบวนการงานวิจัยที่ฝังอยู่ในหัวและติดอยู่ที่ตัวทีมวิจัยทุกคน เพราะงานวิจัยที่เราทำกับงานหลักที่เราทำสามารถไปด้วยกันได้ พวกเราไม่ได้มองว่าเป็นภาระอีกต่อไป

ก่อนจบบทสนทนา อุกฤษฏ์กล่าวทิ้งท้ายด้วยรอยยิ้มว่า “สำหรับเราที่รับราชการทำงานด้านเด็กและเยาวชนมา 10 ปี วันนี้ตอบทุกโจทย์ ทั้งการทำงาน ทีม ชุมชน เมื่อก่อนไม่เข้าใจว่า ‘กลไก’ คืออะไร แต่ตอนนี้เราเข้าใจแล้วว่าคือ การทำงานร่วมกัน เหมือนรถยนต์ที่ตรงนี้คือเฟือง ล้อ พวงมาลัย ที่จะขับเคลื่อนไปด้วยกัน เรามองว่า ณ ตอนนี้ อบรม.หนองขามของเรา กำลังเป็นเสมือนรถยนต์คันหนึ่งที่พร้อมจะขับเคลื่อนผ่านพื้นเฟืองต่าง ๆ เพื่อพัฒนาให้เยาวชนของเราเป็นเยาวชนที่ดีของชุมชนหนองขามในอนาคต...”

////////////////////

โครงการกลไกการจัดการและการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลหนองขาม
อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี
ทีมวิจัย อบต.หนองขาม อ.หนองหญ้าไซ จ.สุพรรณบุรี

ที่	ชื่อ-สกุล	ชื่อเล่น	ตำแหน่ง	บทบาท/นักวิจัย
1	นายจินดา แซ่มประสพ		รองนายก อบต.	หัวหน้าโครงการฯ
2	นางสาวชลธิชา พุทธิโกศา	อ้อย	นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการ	คูเอกสาร
3	นายธงชัย จันมะณี	ต่อม	นักพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ	ประสานงาน
4	นางสาวปาริฉัตร สุรามাত্র	ตีก	ผู้ดูแลเด็ก	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
5	นางสาวสุภาพร สิ้นพูล	อ้อฟ	ผช.เจ้าพนักงานธุรการ	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
6	นางสาวนงทิพย์ เกื้อนเฉย	นก	ผู้ดูแลเด็ก	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
7	นางณัฐกาญจน์ ทองเลิศพร้อม	อ้อย	ผู้ดูแลเด็ก	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
8	ธัญญาภรณ์ แต่งทอง	ผา	ผู้ดูแลเด็ก	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
9	นายสมศักดิ์ ทองสุกใส	น้ำจุก	เลขานุการสภา	ปราชญ์/แนะนำ/ที่ปรึกษา
10	นางสาววรรณิษา สีสด	หลง	คณงานทั่วไป	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
11	นางสาวปาณิตา ทองแพ	ปลา	ครู	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
12	นางสาววันเพ็ญ ชัยเกตุ	เพ็ญ	ผู้ดูแลเด็ก	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
13	นางสาวพนอน้ำแก้ว	น้ำ	ครูผู้ดูแลเด็ก	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
14	นางสาวลภัสรดา คชวงษ์	ดา	ผู้ดูแลเด็ก	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
15	นายภาณุวัฒน์ นิมนวล	นาท	พนักงานดับเพลิง	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
16	นางสาวชนิษฐา คล่องคณิตสรณ์	เอียง	คณงานทั่วไป	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
17	นางสาวศรีเรื่อน เพชรสีจา	ศรีเรื่อน	สมาชิก อบต.	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
18	นางสำเนียง สมใจเพ็ง	สำเนียง	สมาชิก อบต.	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
19	นางสาวปกิตตา สรหงษ์	ปลา	ผช.เจ้าพนักงานธุรการ	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
20	นางจตุ อภิรมณ์	ห ม อ เสียม	ประชาชน	ปราชญ์ชาวบ้าน/สอน
21	นายอ่อง อภิรมณ์	-	ประชาชน	ปราชญ์ชาวบ้าน/สอน
22	นางสาวยุพิน อ่อมมัน	บูม	คณงานทั่วไป	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
23	นายอาวุธ วารี	พีวุธ	รองปลัด อบต.หนองขาม	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
24	นางบุญเสริม แฉล้มภักดี	เสริม	ประชาชน	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน
25	ผู้ใหญ่สัญญา ศรีบัวขำ	สัญญา	ผู้ใหญ่บ้าน	แนะนำ/ที่ปรึกษา
26	นายมานพ แต่งทอง	นพ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	พี่เลี้ยงแกนนำเยาวชน